

PARNASSIA.

„Als je mij ook zoo'n bloemetje brengt, krijg je een dubbeltje!" zei eens iemand, die ik goed ken en die dit opstel waarschijnlijk ook wel lezen zal; hij had het tegen een Voornsche boerenjongen, die in 't gras langs de wandelweg een afgeplukte Parnassia-bloem zat te bekijken.

't Bloemetje moest wel bijzonder mooi zijn, dat de jongen in 't duin ging zoeken, want de dubbeltjes groeiden de wandelaar niet op zijn rug en zoo'n geweldig botanist was hij niet, dat hij zooveel geld zou geven voor een hem onbekende plant.

't Is moeilijk te zeggen, waar het aan ligt, dat ieder, die voor 't eerst een Parnassia van nabij ziet, dadelijk vol bewondering is voor het bloempje. Op een afstand gezien is het een eenvoudige bloem; men zou zeggen een gewone boterbloem, maar dan wit en wat grooter. Plukt ge de Parnassia, dan treft u dadelijk het zachte, het uiterst teere van de kleur der bloembladeren. Er is wit en wit; door het wit van de Parnassia nu zweeft een bewijsje van een roomtint, en over, of liever door dat verrukkelijk fijn getinte bloemblad loopen in bogen van de voet naar de ronde top talrijke aderen van een blauwwitte kleur.

Maar niet alleen de kleur, ook de stof van het bloemblad heeft iets bijzonder aantrekkelijks; ik weet eigenlijk niets, waar die goed mee te vergelijken is; nog het meeste zou ik denken met heel

Bloemblad met de doorschijnende aderen.

fijn zeemleer, zooals voor officiers-handschoenen, maar dan nog iets zachter, vochtiger, wasachtiger. De aderen van 't bloemblad liggen in dit fijne leer, om zoo te zeggen, gedoken als een watermerk in Hollandsch papier; ze zijn ook werkelijk doorschijnend.

Midden in die witte, ondiepe kom van vijf zachtbolle bladeren prijkt, als de bloem al een dag of zes open is, een groote stamper, die wel wat heeft van een gevuld en dichtgeknoopt bonbon-zakje; het onderste deel er van is zacht-rozerood getint en het kroontje, dat er op zit, zuiver wit. Is de bloem nog pas open, dan is er van het zakje nog niets te bespeuren; (ik zal u straks daarvan wel de verklaring geven) dan liggen de vijf helmknoppen met hun korte steeltjes er vast tegen gedrongen; die helmknoppen zijn zoolang ze niet zijn opengesprongen bijzonder groot en ook roomwit met een diepe,

blauwachtige gleuf tusschen de beide helmhokjes; tusschen die witte meeldraden en de witte bloembladeren staan in een kring vijf toestelletjes, die ge in geen andere bloem ter wereld weer zult vinden, en die de bloem bij de eerste aanblik, als als men nog niet recht weet, wat men ziet, zoo vreemd gevormd doen schijnen.

Uit elk van vijf kleine, groene en hol gebogen kussentjes steken een aantal regelmatig geplaatste witte speldjes op, die ronde barnsteen knopjes dragen.

In het zonlicht glinsteren die helder gele knopjes zoo sterk, dat men gelooft vochtige pareltjes te zien, en onwillekeurig raakt ge ze met de vinger aan, om u te overtuigen, dat het werkelijk geen vocht is, wat er zoo schittert.

Met het bloote oog gezien lijkt het, dat al de speldjes in een halve kring op het kussentje staan: de middelste het hoogste, de andere naar de zijden toe steeds lager; maar neemt ge de loop te hulp, dan bemerkt ge wel, dat de middelste speld (dat

Honing-toestel.

is de langste) uit de voet van het kussentje opsteekt en de andere dertien of vijftien uit de bovenrand; ook bespeurt ge dan wel verschil in de vorm der gele knoppen: de bovenste zijn peertjes, naar onder toe worden ze gaandeweg ronder en platter.

Er is nog iets ongewoons aan onze Parnassia op te merken. Al plukt ge de bloem nog zoo dicht bij de grond af, een eigenlijke stengel met bladeren brengt ge niet te voorschijn; die zit in de aarde verscholen en lijkt meer op een wortel dan op een stengel. Dit is op-zich-zelf niet zoo ongewoon; er zijn honderden planten, waarvan alle blad- en bloemstelen elk afzonderlijk uit de aarde opsteken; maar de bloemsteel van Parnassia draagt ongeveer in het midden één blad, en dat is eenigszins anders gevormd dan de overige, de wortelbladeren: wat spits aan de top en half dubbel gevouwen aan de voet, zoodat het de eigenlijke bloemsteel omvat.

Bekijkt ge de geheele plant nauwkeurig, dan vindt ge meer van die puntige bladeren, nog klein en dicht op de grond; vlak onder die bladeren is de bladsteel eenigszins geknikt; er is een geleiding

in, en juist boven die knik bemerkt ge steeds een groen knopje; dit wordt later de groote witte parnassia-bloem. Alle bladeren, die niet zoo'n geleding aan den voet hebben, zijn de gewone bladeren; wortelbladeren noemen de plantkundigen ze, omdat ze niet aan een bovengrondsche stengel staan, maar direct uit de wortel schijnen te komen.

De bladeren, hoe klein ook, waaraan ge dat knikje kunt bespeuren, verbergen tusschen de slippen aan hun voet (dat is het onderste deel) een bloemknop.

Vindt ge nu al vroeg, in Juli of Augustus, een Parnassia-plant, die nog niet bloeit en wilt ge ze uitsteken om thuis de bloemen te bekijken of te bewonderen — want dat doet ge zeker — zie dan goed toe, of er wel zulke geknikte blaadjes bij zijn, anders krijgt ge niets dan blad; lang niet alle parnassia-planten krijgen bloem. Op de teekening, die ik gemaakt heb naar een bijzonder rijk bloeiende plant, kunt ge die schutbladeren (zoo worden de bladeren aan de bloemsteel meestal genoemd, wanneer ze een bijzondere vorm hebben) makkelijk van de andere onderscheiden.

Nu zult ge niet overal in ons land met goed gevolg naar Parnassia zoeken, dat is zoo, maar de plant is volstrekt niet zeldzaam, al groeit ze niet aan de weg als distels en brandnetels. Het mooist en het meest heb ik ze gevonden in September en nog in October in de duinen bij Castricum naar de zee kant; ook bij Zandvoort en in groote menigte rijk bloeiend bij Ymuiden en bij Wijk aan Zee. Op Texel zijn er soms heele graslanden mee bezaaid. Toch is Parnassia niet bepaald een duinplant, ze groeien bij Aalsmeer ook, al blijven ze daar heel klein; grooter, maar niet zoo groot als in 't duin vond ik ze bij Nijkerk, Heino, Deventer, Dieren, Putten; verbazend groot worden ze soms op de berghellingen langs het Geuldal.

Van kalkachtige grond schijnen ze veel te houden; dat blijkt ook uit hun geliefkoosde groeiplaats achter de zeeduin; daar brengen de schelpen veel kalk; in de bodem meestal leven ze daar in gezelschap van 't heerlijk geurend Pirola, (Wintergroen) van de liefelijk roode Erythraea (Duizendguldenkruid) en van onze mooie Orchidee, *Epipactis palustris* en van de Bittere Gentiaan; allemaal nobele burens, waarvoor Parnassia zich niet behoeft te schamen.

Hebt ge de keus bij het zoeken naar een plant, om te kweken, neem er dan een, die in 't lage gras staat; want groeit Parnassia tusschen hogere planten, zooals Duindoorn en Kruijpende wilgen, dan rekt zich de helft van bloemsteel boven 't schutblad erg lang uit, om zijn wit schoteltje toch naar omhoog te krijgen en in 't oog te doen vallen van de gevleugelde honingliefhebbers. Zoo'n buitengewoon lange, kale bloemsteel knakt licht bij het

vervoeren en die doet buitendien te kort aan de sierlijkheid van de heele plant. Hier in onze Amsterdamsche tuinen wil Parnassia niet best voort; als ze wat zand en kalk in de bodem krijgt, dan lukt het wel, maar de bloemen blijven toch kleiner dan in de vrije natuur, waar de frissche zee- of heilucht onophoudelijk over ze heenstrijkt.

't Aardigst aan de Parnassia is, dat ze elke dag er anders uitziet dan de vorige. De knop zelfs is al mooi: een witte bol, op 't laatst zoo groot als een knikker, ligt in een beker van groene kelk-slippen. 's Nachts of heel vroeg in den morgen ontluikt de bloem, de bloembladen spreiden zich uit en ge ziet de dikke witte meeldraden tot een kroontje saamgevoegd midden in de bloem liggen;

Meeldraden en stamper van Parnassia.
Eerste dag.

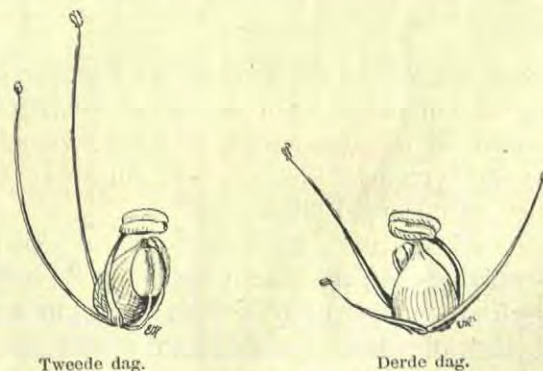
's Morgens.

's Middags.

's Avonds.

vrij snel rijst één van de helmknoppen omhoog, zijn steel, de helmdraad, verlengt en kromt zich, en, eer ge er op verdacht zijt, schuift de helmknop een heel eind boven de andere uit en plaatst zich precies midden in de bloem. De helmhokjes gaan open en een wit poeder dringt er uit te voorschijn. Heeft de bloem lang op mooi droog weer moeten wachten, zoodat het ontluiken één of meer dagen is uitgesteld, dan rijzen wel eens twee meeldraden tegelijk omhoog.

's Morgens is de groote helmknop, die een dag te voren is opgestegen, heel klein geworden, het stuifmeel is afgehaald door bijen en hommels met opzet, of door andere insecten onwillekeurig; en daar buigt zich de helmdraad, waarop vroeger de volle helmknop rustte, zoover als hij kan van de overige broeders weg, tot hij tusschen twee bloembladen in komt te staan.

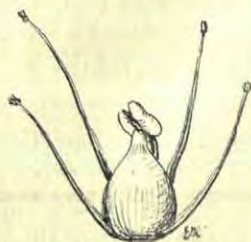
Tweede dag.

Derde dag.

De tweede dag nemen één of soms twee andere helmknoppen zijn plaats in, blijven één dag precies

in 't midden en wiken dan langzaam terug om plaats te maken voor de volgende.

Zoo gaat het vijf dagen achtereen, alle helmknoppen zijn geleege, de draden teruggeweken en

Vierde dag.

Vijfde dag.

nu prijkt de rooskleurige stamper in 't midden; op de zesde dag ontplooit die zijn vier slippen nauwkeurig op dezelfde plaats, waar vroeger achtereenvolgens de helmknoppen hun stuifmeel aanboden, aan ieder, die het lustte.

Drie dagen lang blijft de stempel wachten op het stuifmeel, dat van andere, jongere bloemen wordt meegebracht door ijverige honingsnoepers; intusschen spreiden de bloembladen zich hoe langer hoe verder uit, de barnsteen-speldjes glimmen nog meer dan vroeger, ze worden donkergeel als oude honing. Het bonbonzakje zwelt verbaasd en wordt steeds rooder tot paars toe; het vruchtbeginsel is een vrucht geworden tot berstens toe met rijpende zaden gevuld; eindelijk rimpelen de witte bloembladen, ze vallen af en daar staat op een hooge, stijve, hoekige steel de bruine vrucht: het teere toetje is in een harde, taaie doos veranderd. October is in 't land; de doos springt van boven met vier kleppen open, de wind slingert hem heen en weer en spreidt de fijne rijpe zwarte zaden in 't rond.

Zesde dag.

En wat hebben nu die zonderlinge geel geknopte speldjes er aan mee gedaan dat er zulk een rijkdom van zaden in de stamper is ontstaan? vraagt ge stellig; die vreemde instrumentjes zullen er toch wel niet voor sieraad alleen zijn?

Neen werkelijk niet, zij hebben een rol gehad in het bestuivingsspel, maar geen mooie rol. Zij hebben voor bedrieger gespeeld; ze hebben allerlei insecten, vooral van die domme vliegen en wespen gelokt met hun schijnhoning; ze hebben die arme beesten uren en uren lang laten zuigen aan iets, waaruit niets te zuigen viel; tot ze zenuwachtig en driftig

werden van ongeduld en heen en weer begonnen te draaien, en nu met hun kop, dan met hun achterlijf of vleugels langs de meeldraden schuurden, om eindelijk wit bepoederd en wanhopig weg te vliegen, maar... op een andere, oudere parnassia-bloem met nog geler schijnhoning weer neer te strijken en het in hemelsnaam nog maar eens weer te probeeren, of er dan werkelijk geen vocht uit te krijgen is. Zoo brachten ze het stuifmeel van de eene bloem op de andere over. 't Is een echte bedrieg-bloem die mooie, aanvallige, innemende Parnassia.

Ze heeft zelfs geleerde oude-heeren bedrogen, met haar gouden paarl-oogjes; sommigen zagen vroeger

Dwarse doorsnee van een bijna rijpe vrucht (vergroot).

Zaad van Parnassia in een netvormig huls en doorgesneden (vergroot).

de glimmende bolletjes ook aan voor honing, net als de domme vliegen; anderen meenden, dat het een lokkende kleefstof was om insecten een poos vast te houden en de diertjes, die zich alleen met moeite los konden spartelen, zodoende bestuivingsdienst te laten verrichten; die onderzoekers hadden 't bijna goed geraden; als ze maar even de gele knopjes onder de loep gelegd en betast hadden, dan waren ze er heelemaal achter geweest. Want dan hadden ze ook wel gezien dat de honing ergens anders zit, namelijk aan de voet van het groene schijfje, en wel aan de binnenzijde waar de langste speld ontspringt.

Bijen en hommels, die geoefende honingzoekers laten zich niet foppen, ze lezen in de aderen op de bloembladeren de weg naar de honing. Ze willen de kortste weg nemen, van buiten af, bij het bloemblad naar binnen; maar halt, daar staat een traliehek in de weg: „Verboden Toegang. Art. 461. Wetb. van Strafrecht” zegt het speldenkussentje; dat heeft het zoo vaak in het duin gelezen, of het door botaniseerende menschen hooren zuchten. Maar net als deze wel altijd een weg weten, waar geen bordje staat, en die toch naar 't zelfde begeerde plekje voert, maken de bijen en hommels even rechtsomkeert en komen van boven af recht op het midden neer; ze gaan gemakkelijk op de stoel in 't midden zitten en steken zoo de begeerige zuigtong tusschen de meeldraden of stamper en het traliehek door, om de honing machtig te worden. Meteen bestuiven ze dan de bloem; wat niet gebeuren zou, als ze langs de bloembladeren de honing konden bereiken.

Er is nog iets anders, waaruit u blijken kan, dat Parnassia een eenig bloempje is. De plantkundigen

weten het niet thuis te brengen; bijna ieder gewas heeft zijn eigen plaats in de boeken over plantkunde, het is onder dak gebracht bij zijn broers en zusters, bij neefjes en nichtjes of ten minste bij grootouders, oud-ooms of overgrootouders; maar *Parnassia palustris* heeft geen familie, het wordt nu bij de een dan bij de ander uitbesteed. Zoekt ge het in Surigar, dan vindt ge het bij de familie *Drosera*, dat zijn Zonnedauwplantjes; slaat ge Heukels op, dan treft ge het aan bij de *Saxifragen*, de *Steenbrekers*; anderen beweren dat het familie is van de *St. Janskruiden* de *Hypericums*, want, zeggen deze plantkundigen: al die gele schijn-honing-speldjes zijn niet anders dan van vorm veranderde meeldraden, die vroeger in vijf bundels stonden, net als tegenwoordig nog de *Hypericums* er drie bezitten. En dezen staven hun beweren door er op te wijzen dat de schijn-honingsteeltjes van *Parnas* niet altijd in het zelfde aantal voorkomen, sommige bloemen hebben aan elk honingschijfje wel zeventien steeltjes, andere maar zeven, zooals de meeste *Parnassia's*, die op hooge bergen groeien.

Maar dat alles neemt niet weg, dat er geen enkele plant is, die wat het maaxsel van de bloem betreft op *Parnassia* lijkt; al solt men het plantje in de boeken van de eene kant naar de andere, het wordt er niet mooier en gelukkig niet leelijker en niet anders door. Er is nog zoo'n unicum in onze duinboschjes te vinden, maar juist in 't vroege voorjaar, niet in de herfst; 't is *Adoxa*, een waardig pendant van *Parnassia*, wat merkwaardigheid van bouw betreft, maar uiterlijk schoon bezit *Adoxa* niet. Wie van u wat Grieksch verstaat, ziet dat dadelijk in, want *Adoxa* beteekent: „zonder praal.” In 't voorjaar zullen we die wel eens samen zoeken.

Abnormale bloem van *Parnassia* met 6 kelkbladeren en 6 groen en wit gestreepte kroonbladeren $\times \frac{1}{2}$

Laat ik u even vertellen, dat ik verleden Zaterdag niet ver van IJmuiden in een duinpan aan de zee-kant, waar honderden bijzonder ontwikkelde *Parnassia's* bloeiden, een *Parnassia*-plant heb gevonden, zooals ik er nog nooit een gezien had.

Aan de bloemsteel ontbreekt het groote groene blad, dat anders die steel omvat; de kelk daarentegen heeft één blad meer dan gewoonlijk, dus zes bladeren in plaats van vijf, en die kelkbladeren zijn buitengewoon groot geworden. De bloembladen zijn groen met wit gestreept, zeven in getal, en niet uitgespreid maar eenigszins in elkaar gekreukeld; de bloem telt ook zes meeldraden, doch heeft maar vijf, dus het gewone aantal honingklieren met negen steeltjes. Ik heb het exemplaar meegenomen en getrouw nageteekend. De bloembladeren hebben zich bij mij thuis iets verder ontplooid, dan op de teekening is aangegeven; ze zijn nu bijna zoo groot als de abnormale kelkbladeren.

E. HEIMANS.

Over vogels en bloemen.

Een paar maanden lang heb ik eenige zaken genoteerd, waarvan ik graag u het een of ander wilde mededeelen of vragen.

a. Op blz. 16 der *Levende Natuur* vraagt u of er ook eene Nederlandsche zetting van het lied van den geelgors bestaat? Hier in het achterland vertolken het de boeren met — huiver niet: — „Boer, boer, boer lik mienen stuit” hiermede te kennen gevende, dat zij het vet, overvloedig, hebben. Als zoo'n man u dat vertelt, voegt hij er steeds bij: „'s Winters zeggen ze: „boer, boer, boer laot mi in de schop” (schop is een boerenschuur), daarmee willende zeggen, dat hij buiten geen voedsel meer vinden kan.

b. Graag zou ik iets vernemen over het opzetten van vogels. Is het, dat verleden jaar dit reeds behandeld is, dan bid ik u, geef mij dan een paar regels ter aanwijzing.

c. Hoe moet ik komen aan een tamelijk sterk vergrootglas. Ik had een postwissel gezonden naar G. Schubert & Co., maar de man was zonder adres vertrokken.

d. Komt de roerdomp ook in hoogere streken voor, op heidegronden, al zijn ze ook wat vochtig? In April kwam ik nog al dikwijls 's avonds laat van Oldenzaal. Dan hoorde ik een vogel op een half uur afstands van Denekamp, midden in de heide blaten als een lam. Ik kon aan het geruisch der vleugels hooren, dat hij boven mijn hoofd heen vloog, maar zien (het was nog wel lichte maan) kon ik hem niet. De menschen noemen hem „Weerlam.”

e. Graag zou ik den naam weten van 2 bloempjes, die in het bosch groeien. Ik heb ze niet terecht kunnen brengen. Het eene heeft een tamelijk stijven stengel, de blaadjes tegenover elkaar. In de oksels der bovenste blaadjes, een geel bloempje, veel gelijkende op een leeuwenbek, 4 meeldraden, 1 hokkig vruchtbeginsel (?) 't schijnt tenminste, kelk 4 tandig. 't Andere heeft blauwe bloempjes. Hoeveel meeldraden weet ik niet meer en thans is het uitgebloeid. De kelk van terzijde gezien is bultig, wat die bult aan de kelk doet begrijp ik niet.

Denekamp.

J. B. C.

Artikelen over 't opzetten van vogels komen in de volgende afleveringen. Die advertentie over „wondermicroscop” was door een noodlottige vergissing op ons omslag gekomen; 't was anders aan de letters van 't stuk al te zien dat er kwakzalverij in 't spel was. Ontbied per rembours een goede loupe van de firma Merkelbach of Schokking hier. D. B. Hagenaar Middellaan 66 Amsterdam biedt een dubbele zakloep aan voor f 1.55; die is heel goed voor die prijs.

Het „Weerlam” zal wel niets anders zijn dan de gewone watersnip (*Gallinago Gallinago* L); zijn geluid heeft hem bij onze oostelijke naburen den naam van Himmelsziege bezorgd. De naam komt niet voor in Alberda's lijst. Weet u nog meer plaatselijke vogelnamen?

Het plantje met de leeuwenbekbloem is niet anders dan de Hengel (*Melampyrum arvense*); de kelkbultenaar kan ik niet goed thuisbrengen.

T.